

SOPRONI KÖNYVESPOLC

OSVÁTH ÁDÁM

Németh Ildikó – Dominkovits Péter:
Forradalmak sodrában.
Sopron, 2014.

A Tanácsköztársaság Sopronban és Sopron vármegyében a kortársak szemével (1920-1921). Összeállította, bevezette, jegyzetelte: Dominkovits Péter – Németh Ildikó. Sopron, 2014.

A Nagy Háború kitörésének századik évfordulója alkalmából számos könyv és forráskiadvány jelent meg, új szempontból bemutatva a háború eseményeit, hatásait a történelemre. A Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára egy bátor lépéssel azonban úgy döntött, hogy egy, a világháborút követő, Magyarország arcát, politikáját jelentősen befolyásoló rendszerről ad ki forráskiadványt, elébe menve az évfordulónak, amely csak öt év múlva lesz esedékes.

A forráskiadványt értő kezekkel Dominkovits Péter és Németh Ildikó állította össze, és ők jegyzik a rövid bevezető tanulmányokat is. Elsőként Németh Ildikó főlevéltáros röviden ismerteti a kiadvány születésének történetét (7–13 o.). A magyarországi Tanácsköztársaság 1919. augusztus 1-jei bukása után, 1919 decemberében megalakult a Belügyminisztérium (BM) utasítására a Tanácsköztársaság Adatait Gyűjtő Országos Bizottság, azzal a céllal, hogy a hatóságok, közintézmények, testületek, törvényhatóságok működésének adatait összegyűjtsék a „dicsőséges” 133 nap alatt. A BM Csánki Dezsőt, a Magyar Országos Levéltár (MOL) főigazgatóját jelölte ki a feladatra, aki az alintézeteknek továbbította a kérést. Sopronban Házi Jenő soproni főlevéltárost utasították, hogy az adott iratokat gyűjtse össze, majd továbbítsa őket a MOL-ba. A Bizottság célul tűzte ki, hogy a bukott rendszer jobb megértése érdekében ne csak adatokat, hanem személyes hangvételő írásokat, jelentéseket is gyűjtsenek a korszakról. Németh Ildikó tanulmányában kitér Házi személyének szerepére, munkájának pontosságára, azonban kritikusan megfogalmazza, hogy a gyűjtés nem sikerült – nem sikerülhetett teljes mértékben. A szerző itt óvatosan fogalmazva felveti, hogy az egyes helyekről kért adatokat, mint például az evangélikus egyházét, Házi a gyűjtőmunka során nem tudta beszerezni, azonban a miérteket további kutatási lehetőségként ajánlja. Szintén további kutatást igényel annak magyarázata, hogy az összegyűjtött anyagot miért nem továbbították a MOL-ba, miért maradt Sopronban.

Dominkovits Péter levéltárigazgató bevezető tanulmánya merőben más szempontból mutatja be a forráskiadványt. A szerző néhány példán keresztül olyan életeket, karriereket mutat be, amelyeket megváltoztatott az időszakos kommunista rezsim. Rövid historiográfiai kitérőt tesz a Tanácsköztársaság (újra-)értelmezéséről: véleménye szerint „Szélesebb történeti kontextusba ágyazva a proletárdiktatúra a világ-

háborús vereséget követő gazdasági, politikai és társadalmi válságra adott egyik alternatív válaszként is értelmezhető...” (17. o.).

Dominkovits Péter tanulmányában kiemeli Környei Attilának a Tanácsköztársaság soproni vonatkozásairól szóló tanulmányait, amelyeket az elkövetkezendő kutatások kiindulási alapjaként említ. Bemutatja azokat a területeket is, melyeket egyelőre kevéssé ismer a soproni történetírás, arra buzdítva az olvasót valamint a szakmát, hogy olyan kérdéseket kutasson, mint a Tanácsköztársaság utáni megtorlás és konszolidáció; vagy a városi és vármegyei közszolgák magatartása és annak igazolása a 133 nap után. A tanulmány utolsó negyedében a levéltár korabeli állapotáról és munkájába, valamint annak személyi vonatkozásaiba nyújt izgalmas betekintést.

A tanulmányokat követi a források közlése. Két nagy csoportra oszthatjuk ezeket a forrásokat, amit maga a könyv is megtesz. Az első az Ügyviteli iratok (25–46. o.), amely azon iratokat gyűjti össze, melyeket a levéltár kapott, így a BM körrendeletét az adatgyűjtésről; de itt található Csánki levelét is a levéltárhoz; továbbá Házi leveleit, melyben felkéri az egyes intézeteket, vezetőket az adatszolgáltatásra, valamint jelentését a Bizottsághoz a gyűjtés megkezdéséről.

A források másik nagy csoportját azok a jelentések teszik ki, melyeket a Bizottság kérésére Házi Jenő nagy gonddal gyűjtött össze és rendezett (47–156. o.). A kiadvány ezeket nyolc csoportra osztva mutatja be, betekintést adva, hogyan látták, hogyan láttatták a kortársak ezt az időszakot. Csoportokra bontva található az olvasó az alábbi tematika szerint rendezett jelentéseket: Hadügy; Gazdaság, pénzügy, magánvállalati szféra; Államigazgatás helyi intézményi – Posta és távírda; Igazságszolgáltatás, büntetés-végrehajtás; Vallásügy, egyházi élet; Közoktatás- és művelődésügy; Egészségügy; Közellátás – közlelemzés. A forrásokat úgy válogatták össze, hogy koherens egész alkossanak. A szövegközlés pontos, a szükséges helyeken lábjegyzetek segítik a megértést. Így összességében kialakul az olvasóban egy olyan kép, amely tükrözi azt az állapotot, ahogyan azt a kor emberei, intézményei be akarták mutatni. Természetesen mint minden forrást, úgy ezeket is megfelelő kritikával kell olvasnunk, hiszen, amint az emlékezésekben általában, itt is bőséggel fordul elő a történetek utólagos szépítése.

A források közkinccsé tétele mellett a szerzők munkáját és elhivatottságát különösen dicséri a forráskiadvány végén található szakirodalom (157–162. o.), amely – mint azt Dominkovits Péter is kiemeli tanulmányában –, nem csupán arra szolgál, hogy bemutassa a szerzők által használt bibliográfiát, de a témával foglalkozni kívánó kutatóknak is segítséget, támpontokat ad az eljövendő kutatásokhoz.

A Dominkovits Péter és Németh Ildikó gondozásában megjelent forráskiadvány maga nemében unikális, hiánypótló jellegű munka, amely mögött jelentős és kitűnő minőségű szakmai munka áll. A célt, melyet kitűztek, a kiadvány elérte, hiszen olyan gyűjtemény jött létre, amely magában foglalja a legfontosabb beszámolókat Sopron városnak a korban betöltött szerepéről, annak intézményeiről, vállalkozásairól, testületeiről. A kötet nagyban hozzásegítheti a szakmát ahhoz, hogy az öt év múlva esedékes századik évfordulóra olyan munkák, tanulmányok születhessenek meg, amelyek pontosíthatják, esetleg újraértelmezhetik a korszakról alkotott tudásunkat.